

219. Bijbelstudie over DE UITTOCHT UIT EGYPTE KELUARAN DARI MESIR Y'TZIAT MITZ'RAYIM יציאת מצרים

Deel 3: Schuilen in loofhutten

De Uittocht uit Egypte is één van de meest bekende verhalen uit de Bijbel, maar het is ook een gebeurtenis waarover de meningen het meest uiteenlopen, juist omdat het zo cruciaal is voor het juiste begrip van andere belangrijke gebeurtenissen, die hierop gebaseerd zijn. Zo is er een verschil van mening of het pesachlam in de avondschemering bij het begin of bij het einde van de 14^e Nisan werd geslacht, of de uittocht in de nacht van de 14^e of van de 15^e Nisan heeft plaatsgevonden, of Moshe [Mozes] wel of niet in dezelfde nacht bij de farao is geweest, of de uittocht wel of niet in dezelfde nacht heeft plaatsgevonden, of de Israëlieten vanuit Ra'am'ses in oostelijke of in zuidelijke richting zijn getrokken en of de oversteek door de Rietzee in de Golf van Suez of in de Golf van Aqaba heeft plaatsgevonden. Op al deze en nog vele andere vragen zal ik met de inzichten die de Eeuwige mij heeft aangereikt alsook aan de hand van de Hebreeuwse grondtekst en historische bronnen proberen, antwoorden te vinden. Tenzij anders vermeld maak ik in deze studiereeks gebruik van de Tanach, de Joodse versie van de NBV, met de Hebreeuwse namen en termen echter in de internationale spelling.

Sukot - de eerste pleisterplaats

De Schrift geeft Sukot aan als de eerste rustplaats van de uittocht uit Egypte, na hun vertrek uit Ra'am'ses: *“De Israëlieten trokken te voet van Ra'am'ses [Raamses] naar Sukot [Sukkot], hun aantal bedroeg ongeveer zeshonderdduizend, vrouwen en kinderen niet meegerekend, terwijl er bovendien een grote groep mensen van allerlei herkomst met hen meetrok. Ze voerden enorme kudden schapen, geiten en runderen mee!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus - Keluaran] 12:37-38). **Bahasa Indonesia:** *“Dan bani Israel berangkat dari Ramses ke Sukot, kira-kira enam ratus ribu orang laki-laki yang berjalan kaki, belum termasuk anak-anak. Dan juga, banyak orang yang berbau, pergi bersama mereka, bahkan kawanan domba dan kawanan lembu serta ternak yang sangat banyak!”*

Omdat het in de Bijbel een vaststaand feit is dat een tekst altijd door een tweede of derde tekst bevestigd moet worden om de betrouwbaarheid daarvan te waarborgen, wordt ook deze tekst elders herhaald: *“Nadat de Israëlieten Ra'm'ses verlaten hadden, sloegen ze hun kamp op in Sukot!”* (בְּמִדְבָּר B'mid'bar [Numeri - Bilangan] 33:5). **Bahasa Indonesia:** *“Maka berangkatlah bani Israel dari Rameses dan berkemah di Sukot!”*

De eerste etappe voerde hen naar Sukot, dat in diverse Bijbelvertalingen op uiteenlopende wijze wordt gespeld: Sukkot, Sukkoth, Succot, Soekkot. Veel geleerden gaan ervan uit, dat Sukot evenals Ra'amses in de oostelijke Nijldelta lag, niet ver van de toenmalige grens. Een mogelijke geografische locatie is volgens sommigen het huidige Tall al Maskhūta, gelegen aan het oostelijke uiteinde van de Wādi at-Tumilāt, ongeveer 20 km ten westen van Al Ismā'īliya, aan de westkant van het Suezkanaal. Toch gezien het feit, dat Tall al Maskhūta tegenwoordig alom met de tweede in שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 1:11 genoemde voorraadstad Pi-Atum [Pitom] geïdentificeerd wordt en ook als zodanig op officiële plattegronden staat aangegeven, ga ik ervan uit, dat de naam Sukot niet naar een toen al bestaande specifieke plaats verwijst, maar eerder naar een destijds onbewoond uitgestrekt terrein, waar ze in grote aantallen konden kamperen. Ik denk daarbij aan een gebied in de buurt van Tjeku, thans Wādi at-Tumilāt, een ongeveer 50 km lange vallei tussen Bubastis in de oostelijke Nijldelta en het Krokodillenmeer, in het Arabisch Buhairat at-Timsāh genaamd. Een wadi is een rivierdal dat gedurende het grootste deel van het jaar droog staat en daarom door woestijnreizigers al vanouds als trekroute wordt

gebruikt. De vergelijking van Sukot met het Egyptische toponiem Tjeku werd in 1875 voor het eerst voorgesteld door de uit Berlijn afkomstige Duitse Egyptoloog Heinrich Karl Brugsch en vond al snel goedkeuring onder geleerden. Hij wees er namelijk op, dat het Egyptische 'tj' in het Hebreeuws getranscribeerd kan worden als ט samech, dus 's', en dat de Egyptische 'w' ofwel 'u' een Egyptische meervoudssuffix is, vergelijkbaar met het Hebreeuwse vrouwelijke meervoudssuffix ות ot. Zo zag Brugsch een overeenkomst tussen Tjeku (spreek: Seku) en Sukot. Of deze naamgelijkenis ook daadwerkelijk als bewijs kan dienen voor de exacte bepaling van de locatie durf ik niet te beweren. Op zich zou het wel kunnen, dat de Israëlieten bij het verlaten van het centrale verzamelpunt Ra'am'ses aanvankelijk de voor de hand liggende karavaanroute naar het Sinaï-schiereiland hadden genomen, want in שמות Sh'mot [Exodus] 13:17-20 staat niet expliciet vermeld, of de Eeuwige Zijn volk reeds vanaf het vertrekpunt of pas later van de gebruikelijke route liet afzwijken om een andere kant op te gaan. Het is in elk geval wel een feit, dat pas in vers 21 vermeld staat, dat de Eeuwige voor hen uitging om hen de weg te wijzen nadat ze in vers 21 Sukot hadden verlaten, overdag in een wolkkolom en 's nachts in een vuurkolom. Daaruit concludeer ik, dat ze de weg van Ra'am'ses naar Sukot in de nacht van de 15^e Nisan ook zonder gids wel wisten te vinden, zelfs in het donker, want ze liepen de hele nacht door terwijl er toen nog geen sprake was van een vuurkolom die ze de weg zou wijzen.

Hoe dan ook, de Israëlieten arriveerden in ieder geval veilig bij hun eerste pleisterplaats, die hier waarschijnlijk niet zonder een diepere reden Sukot genoemd wordt. Het eerste waar men aan denkt bij het horen van de naam סוכות Sukot is namelijk het Loofhuttenfeest, want Sukot is immers de Hebreeuwse naam van dat najaarsfeest en daar wil ik nu nader op ingaan. In verband met de opvallende naam van deze eerste rustplaats na vertrek uit Ra'am'ses heeft de Eeuwige mij een aantal zeer belangrijke details laten zien, die mijn kijk op de viering van Sukot ingrijpend hebben veranderd en de inhoud van dit feest in mijn ogen zelfs hebben verdiept! Dat wil ik graag met u delen.

Sukot - het loofhuttenfeest

Om te beginnen wil ik eerst even het een en ander over de inhoud en de viering van het Loofhuttenfeest uitleggen voor degenen onder u, die hiermee nog niet zo bekend zijn. Vijf dagen na Yom Kipur, op de 15^e van de maand Tishri, begint Sukot, het Loofhuttenfeest, tot de 21^e van deze maand. Zeven dagen lang moeten allen, die in Israël geboren zijn, in loofhutten vertoeven. Op de eerste en op de achtste dag mag niet gewerkt worden en moet er een heilige samenkomst gehouden worden. Ik denk dat deze datering niet toevallig overeenkomt met de datering van het Feest der Ongezuurde Broden, dat eveneens zeven dagen duurt van de 15^e tot de 21^e, maar dan van de maand Nisan. Niets is toeval! Ik ben ervan overtuigd, dat er een verband bestaat tussen beide feesten en dat Sukot [het Loofhuttenfeest] op de 15^e van de zevende maand begint omdat de Eeuwige Zijn volk Israël op 15^e van de eerste maand in Sukot [loofhutten] liet schuilen bij hun uittocht uit Egypte!

Over de instelling van het Loofhuttenfeest lezen wij: *“De Eeuwige zei tegen Moshe: Zeg tegen de Israëlieten: Op de vijftiende dag van de zevende maand begint ter ere van de Eeuwige Chag haSukot [het Loofhuttenfeest], dat zeven dagen duurt. De eerste dag moet je als heilige dag samen vieren; je mag dan niet werken. Elk van de zeven dagen moeten jullie de Eeuwige een offergave aanbieden. De achtste dag moet je opnieuw als heilige dag samen vieren, en ook dan moeten jullie een offergave aanbieden aan de Eeuwige. Er zal dan een feestelijke samenkomst zijn en er mag niet gewerkt worden!”* (ויקרא Vayiq'ra [Leviticus - Imamat] 23:33-36). **Bahasa Indonesia:** *“Dan berfirmanlah Tuhan kepada Musa, dengan Mengatakan: Berbicaralah kepada bani Israel, dengan mengatakan: Pada hari kelima belas bulan ketujuh, itulah hari raya Pondok Daun, tujuh hari bagi Tuhan. Pada hari pertama, adalah pertemuan kudus; kamu tidak boleh melakukan pekerjaan apa pun. Tujuh hari lamanya kamu harus mempersembahkan persembahan api-apian kepada Tuhan. Pada hari kedelapan, harus menjadi pertemuan kudus bagimu, dan kamu harus mempersembahkan persembahan api-apian bagi Tuhan. Itulah suatu perayaan perkumpulan; kamu tidak boleh melakukan pekerjaan apa pun!”* En dan vanaf vers 39 t/m 44: *“Neem dit in acht: Op de vijftiende dag van de zevende maand, wanneer je de oogst van het land hebt gehaald, begint het feest van de Eeuwige, dat*

zeven dagen duurt. De eerste dag en de achtste dag moeten voor jullie rustdagen zijn. De eerste dag moeten jullie mooie vruchten plukken en takken afsnijden van dadelpalmen, loofbomen en beekwilgen. Zeven dagen lang moeten jullie feestvieren ten overstaan van de Eeuwige, jullie G'd. Elk jaar moet dit feest ter ere van de Eeuwige zeven dagen lang gevierd worden. Dit voorschrift geldt voor altijd, generatie na generatie. Vier dit feest in de zevende maand. Zeven dagen lang moeten jullie in hutten wonen, elke geboren Israëliet moet in een loofhut wonen, om jullie kinderen eraan te herinneren dat Ik de Israëlieten in hutten liet wonen toen Ik hen uit Egypte wegleidde. Ik ben de Eeuwige, jullie G'd! En Moshe maakte de hoogtijdagen aan het volk bekend!" **Bahasa Indonesia:** "Demikian pula, pada hari kelima belas dalam bulan ketujuh, ketika kamu mengumpulkan hasil ladangmu, kamu harus mengadakan perayaan bagi Tuhan tujuh hari lamanya; pada hari pertama adalah Sabat perhentian dan pada hari ke delapan adalah Sabat perhentian juga. Dan pada hari pertama kamu harus mengambil bagimu sendiri buah dari pohon-pohon yang elok, dan ranting-ranting dari pohon-pohon palem, pelepah pohon ek, dan ranting-ranting dari pohon yang rimbun. Dan kamu harus bersukaria di hadapan Tuhan, Elohimmu, tujuh hari lamanya. Dan kamu harus merayakannya bagi Tuhan tujuh hari lamanya dalam satu tahun. Itulah suatu ketetapan untuk selamanya bagi generasi-generasimu. Dalam bulan yang ketujuh kamu harus merayakannya. Kamu harus tinggal di dalam pondok-pondok daun selama tujuh hari. Semua orang Israel asli harus tinggal di dalam pondok-pondok daun, agar generasi-generasimu mengetahui bahwa Aku telah memerintahkan bani Israel tinggal di pondok-pondok daun ketika Aku membawa mereka keluar dari tanah Mesir. Akulah Tuhan, Elohimmu! Dan Musa pun mengumumkan hari-hari raya yang ditetapkan Tuhan kepada bani Israel!"

De viering van het Loofhuttenfeest wordt ook in דְּבָרַיִם D'varim [Deuteronomium - Ulangan] 16:13-17 opgedragen: "Wanneer het graan is gedorst en de druiven zijn geperst, moet u gedurende zeven dagen Chag haSukot [het Loofhuttenfeest] vieren. Vier dan uitbundig feest, samen met uw zonen en dochters, uw slaven, uw slavinnen, en de Levieten, de vreemdelingen, de weduwen en de wezen die bij u in de stad wonen. Zeven dagen lang moet u voor de Eeuwige, uw G'd, feestvieren op de plaats van Zijn keuze. Hij zal immers al uw werk zegenen en u een rijke oogst geven. Vier daarom uitbundig feest! Driemaal per jaar moeten alle mannen dus voor de Eeuwige, uw G'd, verschijnen op de plaats die Hij zal kiezen: voor Chag haMatzot [het Feest van het Ongedesemde Brood], Chag haShavuot [het Wekenfeest] en Chag haSukot [het Loofhuttenfeest]. Ze mogen daar niet met lege handen komen: ieder moet geven naar de mate waarin de Eeuwige, uw G'd, hem heeft gezegend!" **Bahasa Indonesia:** "Engkau harus merayakan bagimu hari raya Sukkot tujuh hari lamanya, sesudah engkau mengumpulkan hasil dari lantai pengirikanmu dan dari tempat pemerasan anggurmu. Dan haruslah engkau bersukacita pada hari rayamu, engkau dan anak laki-lakimu, dan anak perempuanmu, dan budakmu, dan wanita pelayanmu, dan orang Lewi, dan pengembara, dan anak yatim, dan janda, yang ada di dalam gerbangmu. Tujuh hari lamanya engkau harus memelihara hari raya itu bagi Tuhan, Elohimmu, di tempat yang akan Tuhan pilih; karena Tuhan, Elohimmu, akan memberkati engkau dalam segala penghasilanmu dan dalam segala pekerjaan tanganmu; dan haruslah engkau sungguh-sungguh bersukacita. Tiga kali dalam setahun setiap laki-laki di antaramu harus terlihat di hadapan Tuhan, Elohimmu, di tempat yang akan Dia pilih, yaitu pada hari raya Roti Tidak Beragi, dan pada hari raya Tujuh Pekan, dan pada hari raya Sukkot. Namun dia tidak boleh terlihat di hadapan Tuhan dengan tangan hampa, tetapi masing-masing dengan persembahan tangannya, sesuai dengan berkat Tuhan, Elohimmu, yang telah Dia berikan kepadamu!"

Na terugkeer uit de ballingschap werd de uitvoering van deze mitz'va [opdracht] na lange tijd weer in ere hersteld: "In de wet die de Eeuwige hun had opgelegd en die ze bij monde van Moshe hadden ontvangen, vonden ze opgetekend dat zij, de Israëlieten, tijdens een feest in de zevende maand in loofhutten moesten wonen, en dat ze in Jeruzalem en in alle andere steden het volgende bekend moesten maken: Ga de bergen in en haal takken van de olijfboom, de oleaster, de mirte, de palm en andere loofbomen om er loofhutten mee te maken, zoals is voorgeschreven. De mensen gingen eropuit om takken te halen, en iedereen maakte een loofhut, op zijn dak of op zijn erf, en ook in de voorhoven van de Tempel en op de pleinen voor de Waterpoort en de Efraïmpoort. De hele gemeenschap die uit de ballingschap was teruggekeerd maakte loofhutten en ging erin wonen. Dat hadden de Israëlieten vanaf de tijd van

Y'hoshua [Jozua], de zoon van Nun, tot op deze dag niet meer gedaan. De feestvreugde was groot. Iedere dag van het feest, van de eerste tot de laatste, werd er voorgelezen uit het boek van de Tora [Wet] van G'd. Zeven dagen vierden ze feest, en op de achtste dag was er een feestelijke samenkomst, zoals was voorgescreven!" (נחמ'יה N'chem'ya [Nehemia] 8:14-18).

Bahasa Indonesia: "Dan mereka mendapati yang tertulis dalam torat itu, yang Tuhan perintahkan dengan perantaraan Musa bahwa bani Israel harus tinggal dalam pondok-pondok pada hari raya pada bulan yang ketujuh dan bahwa mereka harus mengumumkan dan menyampaikan seruan itu di seluruh kota mereka dan di Yerusalem dengan berkata: Pergilah ke gunung, bawalah ranting pohon zaitun, ranting pohon minyak, ranting pohon murad, pelepah pohon korma, dan ranting dari pohon-pohon yang rimbun untuk membuat pondok-pondok sebagaimana yang tertulis. Dan umat itu pergi ke luar dan mengambilnya, dan membuat pondokpondok untuk dirinya masing-masing di atas atap rumahnya, dan di pekarangan mereka, dan di pelataran bait Elohim, di lapangan gerbang Air dan di lapangan gerbang Efraim. Dan seluruh jemaat, yang kembali dari pembuangan, membuat pondokpondok dan tinggal di dalam pondokpondok itu. Sebab bani Israel tidak pernah melakukan yang demikian, dari zaman Yosua anak Nun sampai hari itu. Maka terjadilah kesukaan yang sangat besar. Dan dia membacakan kitab torat Elohim hari demi hari, dari hari pertama sampai hari terakhir. Dan mereka mengadakan perayaan itu selama tujuh hari dan pada hari yang kedelapan ada pertemuan yang khidmat sesuai peraturan!"

De Tora geeft dus duidelijk aan, dat allen die in Israël geboren zijn, ieder jaar gedurende de zeven dagen van dit feest in een loofhut moeten wonen. Natuurlijk kan, zeker in grote moderne steden, niet iedereen een eigen Suka [loofhut] bouwen, want voor de mensen die in een hoog flatgebouw of op kamers wonen, is dit vrijwel onmogelijk. Daarom is het bij vele synagogen gebruikelijk, gemeenschappelijke loofhutten te bouwen op hun binnenplaatsen en soms ook op de openbare weg. Wie dus geen eigen Suka heeft, zal proberen, zoveel mogelijk één maaltijd per dag in zo een openbare Suka te nuttigen. In Israël ziet men op allerlei plaatsen dergelijke grote openbare Sukot. Het geeft een heel eigen kleur aan dit feest: mensen van allerlei rang en stand staan in de rij voor deze loofhutten, zowel baardige, in het zwart geklede mannen alsook meisjes en jongens in militaire uniform, allemaal met mandjes vol eten en drinken in de hand om dat aan de lange tafels met banken gezamenlijk te nuttigen. Wie ooit in Jeruzalem het Loofhuttenfeest heeft meegemaakt, zal dat niet zo gauw vergeten. De straten zijn, vooral in de omgeving van de Klaagmuur, overvol van feestvierende mensen. Zo heeft de heilige stad weer als in de dagen van weleer tijdens het Loofhuttenfeest een bijzondere sfeer.

Sukot - de loofhutten

U gaat nu misschien vragen, wat dit feest met het onderwerp van onze studie en met de eerste pleisterplaats van de Uittocht uit Egypte te maken heeft, behalve de gemeenschappelijke naam Sukot. Wel, het heeft er alles mee te maken, want zonder deze pleisterplaats was er namelijk geen enkele reden geweest om dit feest überhaupt te vieren! De connectie tussen de pleisterplaats Sukot en het feest van de Sukot zit in de verzen 42 en 43 van ויקרא Vayiq'ra [Leviticus - Imamat] 23: "Zeven dagen lang moeten jullie in sukot [hutten] wonen, elke geboren Israëliet moet in een suka [loofhut] wonen, om jullie kinderen eraan te herinneren dat Ik de Israëlieten in sukot [hutten] liet wonen toen Ik hen uit Egypte wegleidde!" **Bahasa Indonesia:** "Kamu harus tinggal di dalam pondokpondok daun selama tujuh hari. Semua orang Israel asli harus tinggal di dalam pondok-pondok daun, agar generasi-generasimu mengetahui bahwa Aku telah memerintahkan bani Israel tinggal di pondok-pondok daun ketika Aku membawa mereka keluar dari tanah Mesir!" Deze zin moet u even laten inwerken, want dat is de sleutel! Daar wordt meestal overheen gelezen. De meeste christenen gaan er evenals bij alle andere pleisterplaatsen gewoon van uit, dat Sukot een gewone plaatsnaam is omdat ze de betekenis ervan niet weten. Ze vragen zich daarbij ook niet af hoe een plaats in Egypte een Hebreeuwse naam kan hebben. Joden en messiaanse gelovigen daarentegen, die dus wel weten dat 'sukot' het Hebreeuwse woord voor 'hutten' is, gaan ervan uit dat de Israëlieten na hun uittocht veertig jaar in loofhutten woonden en om deze reden zeven dagen in een loofhut moeten wonen tijdens het Loofhuttenfeest. Beiden hebben het mis!!!

Waar staat behalve in het bovenstaande citaat, dat de Israëlieten na hun uittocht in hutten of loofhutten woonden? Nergens! Ik heb er al op gewezen dat elke tekst door een soortgelijke tekst bevestigd moet worden. Voor het citaat, dat de Eeuwige Zijn volk van loofhutten heeft voorzien is er inderdaad een vergelijkbare tekst, maar voor de bewering dat de Israëlieten op hun woestijnreis in loofhutten woonden is er in de hele Bijbel geen enkele bevestigende tekst te vinden! Dacht u nou echt, dat de Israëlieten elke keer voldoende takken en twijgen bij elkaar konden zoeken om een grote hut voor het hele gezin te kunnen bouwen om ze daarna weer af te breken en bij de volgende halte opnieuw te beginnen? Weet u wel hoeveel werk dat is? Nog afgezien van de vraag waar ze in de dorre woestijn überhaupt zo veel takken en twijgen voor een heel volk zouden kunnen vinden. Dat idee alleen is al erg onrealistisch. Nee, zowel vanuit het gezonde menselijke verstand alsook vanuit het Woord van G'd kom ik tot de conclusie, dat de Israëlieten helemaal niet in loofhutten woonden tijdens hun woestijnreis naar het Beloofde Land. Maar als ze niet in hutten woonden, waarin woonden ze dan wel?

Uitgerekend de heidense ziener Bil'am [Bileam] geeft ons in במדבר B'mid'bar [Numeri - Bilangan] 24:5 het antwoord op deze vraag: *מה־טבו אהל־יך יעקב משכנת־יך ישראל!* Ma tovu ohaleicha Ya'aqov, mish'k'noteicha Yis'ra'el! [Hoe goed zijn uw tenten, Jakob, uw woningen, Israël!]. **Bahasa Indonesia:** *"Betapa indahnya kemah-kemahmu, ya Yakub, dan tempat-tempat kediamanmu, o Israel!"* Uit deze tekst blijkt duidelijk, dat de Israëlieten in tenten woonden. Bil'am had het in deze tekst immers niet over סכות sukot [hutten], maar over אוהלים ohalim [tenten].

En dit is niet de enige passage waaruit dit blijkt. In talrijke teksten over gebeurtenissen of het doorgeven van instructies tijdens de veertig jaar durende omzwervingen door de wildernis wordt over tenten gesproken: *"Degene aan wie de reiniging wordt voltrokken, moet zijn kleren wassen, al zijn haar afscheren en zich met water wassen. Dan is hij weer rein. Daarna mag hij in het kamp terugkeren, maar hij moet zeven dagen buiten zijn tent blijven!"* (ויקרא Vayiq'ra [Leviticus - Imamat] 14:8). **Bahasa Indonesia:** *"Dan orang yang menahirkan dirinya itu harus membasuh pakaiannya, dan mencukur seluruh rambutnya, dan mandi dengan air, dan dia pun tahir. Dan setelah itu, dia harus masuk ke dalam perkemahan, dan tinggal di bagian luar kemah itu selama tujuh hari!"*

"Moshe hoorde hoe alle families bij de ingang van hun tent zaten te klagen. Toen de Eeuwige in hevige woede ontstak, maakte Moshe zich kwaad!" (במדבר B'mid'bar [Numeri - Bilangan] 11:10). **Bahasa Indonesia:** *"Dan Musa mendengar bangsa itu menangis menurut kaum-kaum mereka, masing-masing di depan pintu kemahnya. Dan murka Tuhan menyala dengan sangat, dan di mata Musa hal itu adalah jahat!"*

"Gevolgd door de oudsten van Israël ging Moshe naar Datan en Aviram. Ga bij de tenten van die g'ddeloze mannen vandaan, zei hij tegen het volk, en raak niets aan dat van hen is, anders komt u om vanwege hun zonden! Iedereen ging bij de tenten van Qorach, Datan en Aviram weg. Datan en Aviram kwamen naar buiten en bleven bij de ingang van hun tent staan, samen met hun vrouwen en kinderen!" (במדבר B'mid'bar [Numeri - Bilangan] 16:25-27). **Bahasa Indonesia:** *"Dan bangkitlah Musa lalu pergi ke arah Datan dan Abiram, dan para tua-tua Israel berjalan mengikutinya, dan dia berbicara kepada jemaat itu, dengan mengatakan: Menyingkirlah sekarang dari perkemahan orang-orang fasik itu, dan biarlah kamu tidak bersentuhan dengan segala yang ada pada mereka, agar kamu pun jangan tersapu bersama segala dosa mereka! Dan mereka menjauhkan diri dari tempat kediaman Korah, Datan dan Abiram, dari sekelilingnya. Dan Datan serta Abiram keluar seraya berdiri di pintu perkemahan mereka, juga istri-istri mereka dan anak-anak mereka serta kanak-kanak mereka!"*

"Wanneer iemand gestorven is in een tent geldt deze regel: iedereen die de tent binnengaat en alles wat zich in de tent bevindt, is zeven dagen onrein!" (במדבר B'mid'bar [Numeri - Bilangan] 19:14). **Bahasa Indonesia:** *"Inilah hukum seseorang yang mati di dalam kemah; setiap orang yang masuk dalam kemah itu dan semua yang ada di dalam kemah itu, menjadi najis tujuh hari lamanya!"*

"Maar u wilde niet verder trekken en verzette u tegen het bevel van de Eeuwige, uw G'd. U zat in uw tenten te klagen: De Eeuwige moet ons wel haten! Hij heeft ons alleen maar uit Egypte weggehaald om ons uit te leveren aan de Emoriëten en om ons te laten uitroeien!"

(דברים D'varim [Deuteronomium - Ulangan] 1:26-27). **Bahasa Indonesia:** “Namun, kamu tidak mau maju; ya, kamu memberontak melawan firman Tuhan, Elohimmu, dan menggerutu di dalam kemahmu serta berkata: Karena bencinya Tuhan kepada kita, maka Dia telah membawa kita keluar dari tanah Mesir untuk menyerahkan kita ke tangan orang Amori, untuk memusnahkan kita!”

“En Hij vervolgde: Stuur hen nu maar terug naar hun tenten. Maar jij moet hier blijven, bij Mij, dan zal Ik jou alle geboden, wetten en regels bekendmaken die je hun moet leren en die zij moeten naleven in het land dat Ik hun in bezit zal geven!” (דברים D'varim [Deuteronomium - Ulangan] 5:30-31). **Bahasa Indonesia:** “Pergilah, katakan kepada mereka: Kembalilah ke kemahmu. Tetapi engkau, berdirilah di sini bersama-Ku, dan Aku akan mengatakan kepadamu semua perintah, ketetapan dan peraturan yang harus engkau ajarkan kepada mereka supaya mereka melakukannya di negeri yang akan Aku berikan kepada mereka untuk mereka miliki!”

“Uw kinderen weten toch niet wat Hij in de woestijn voor u heeft gedaan voordat u hier aankwam? En wat Hij ten overstaan van het hele volk deed met Datan en Aviram, de zonen van de R'uvieniet Eliav: hoe de aarde haar mond opensperde en hen opslokte met hun families, hun tenten en al het vee dat ze bezaten?” (דברים D'varim [Deuteronomium - Ulangan] 11:5-6).

Bahasa Indonesia: “Engkau pun mengetahui apa yang Dia lakukan terhadapmu di padang gurun sampai kamu tiba di tempat ini; dan apa yang telah Dia lakukan terhadap Datan dan Abiram, anakanak Eliab, anak Ruben, ketika bumi mengangakan mulutnya menelan mereka dengan seisi rumah, kemahkemah mereka dan semua kekayaan hidup yang ada di kaki mereka, di tengah-tengah seluruh orang Israel!”

“Over Z'vulun [Zebulon] zei hij: Een voorspoedige vaart, Z'vulun! En moge Yisachar [Issachar] geluk vinden in zijn tenten!” (דברים D'varim [Deuteronomium - Ulangan] 33:18).

Bahasa Indonesia: “Dan tentang Zebulon, dia berkata: Hai Zebulon, bersukacitalah dalam kepergianmu ke luar, dan hai Isachar, dalam kemah-kemahmu!”

In al deze teksten wordt over אוהלים ohalim [tenten] gesproken, niet over סכות sukot [hutten]. De Tora geeft in de boeken ויקרא Vayiq'ra [Leviticus - Imamat], במדבר B'mid'bar [Numeri - Bilangan] en דברים D'varim [Deuteronomium - Ulangan] dus glashelder aan, dat de Israëlieten tijdens de veertig jaar durende reis naar het Beloofde Land niet in hutten, maar in tenten woonden. Zoals gezegd lijkt mij dit ook niet meer dan logisch. Maar wat niet logisch is, is de verklaring van de rabbijnen, dat de huidige Israëlieten met verwijzing naar ויקרא Vayiq'ra [Leviticus] 23:43 gedurende de zeven dagen van het Loofhuttenfeest in loofhutten moeten zitten ter herinnering aan de barre en primitieve omstandigheden waarin hun voorouders destijds leefden in de woestijn. Ik heb me eigenlijk altijd al afgevraagd of dat de echte reden was om in een suka [loofhut] te zitten, want ik zag daar de logica nooit van in. Als het echt G'ds bedoeling was geweest om de moeilijke leefomstandigheden van de woestijnperiode in herinnering te roepen en opnieuw te beleven, dan zou het toch logischer zijn dat de Israëlieten zeven dagen en nachten in tenten zouden wonen en niet in loofhutten, want een אוהל ohel [tent] is toch iets heel anders dan een סכה suka [loofhut], of zie ik dat verkeerd? Maar de Eeuwige heeft dit toch zelf opgedragen met verwijzing naar deze reden, zou u nu misschien zeggen. Hij zei toch nadrukkelijk dat het zitten in loofhutten bedoeld is om hun nakomelingen eraan te herinneren dat hun voorouders al die tijd in soortgelijke hutten moesten wonen. Maar is dit wel zo? Heeft de Eeuwige dat echt precies zo gezegd? Verwijzen de loofhutten daadwerkelijk naar de primitieve leefomstandigheden in de veertig jaar durende woestijnperiode of is het een verwijzing naar iets heel anders?

Sukot - een voorziening G'ds

Laten we de bewuste tekst eens nader onder de loep nemen: “Zeven dagen lang moeten jullie in hutten wonen, elke geboren Israëliet moet in een loofhut wonen, om jullie kinderen eraan te herinneren dat Ik de Israëlieten in hutten liet wonen toen Ik hen uit Egypte wegleidde. Ik ben de Eeuwige, jullie G'd!” (ויקרא Vayiq'ra [Leviticus - Imamat] 23:42-43). **Bahasa Indonesia:** “Kamu harus tinggal di dalam pondok-pondok daun selama tujuh hari. Semua orang Israel asli harus tinggal di dalam pondok-pondok daun, agar generasi-generasimu mengetahui bahwa Aku telah

memerintahkan bani Israel tinggal di pondok-pondok daun ketika Aku membawa mereka keluar dari tanah Mesir. Akulah Tuhan, Elohimmu!”

Het gaat mij om de zinsnede “*dat Ik de Israëlieten in hutten liet wonen.*” In het Hebreeuws is dit: *כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*: “*Ki baSukot hoshav'ti et-b'nei Yis'ra'el.*” Het woord *הוֹשַׁב* hushav, dat hier met ‘*laten wonen*’ wordt vertaald, betekent volgens het woordenboek van Jitschak Pimentel ‘*geplaatst worden*’ ofwel ‘*neergezet worden*’. Dat wil dus zeggen, dat het initiatief van de Eeuwige uitging en niet van de Israëlieten. Hij heeft ervoor gezorgd, dat ze op hun eerste pleisterplaats in de verkwikkende schaduw van loofhutten konden schuilen voor de hete zon van de dag en de kou van de nacht. Het zou immers nergens op slaan dat ze deze hutjes zelf voor slechts één nacht zouden hebben gebouwd en de volgende dag door zouden trekken naar Etam! Bovendien is het nog maar zeer de vraag, waar ze op die plek genoeg begroeiing vandaan zouden halen om zoveel hutten te kunnen bouwen? Ze hadden natuurlijk ook hun tenten kunnen opzetten, maar zelfs daar was er geen tijd voor, want ze hadden haast om zo snel mogelijk het land uit te komen. Op de ene of andere wijze heeft de Eeuwige hen daarom zelf voorzien van loofhutten om daarin uit te rusten en op kracht te komen voor de verdere reis. Daarom lijkt mij ‘wonen’ niet de juiste vertaling van het woord *יָשַׁב* yashav, dat immers ook ‘zitten’ betekent. Ik persoonlijk zou het dus eerder zo vertalen, dat de Eeuwige de Israëlieten in loofhutten heeft neergezet en dat men tijdens het Loofhuttenfeest zeven dagen in de loofhut moet zitten, niet wonen. Het woord ‘wonen’ geeft immers een permanent verblijf aan, terwijl ‘zitten’ slechts van tijdelijke aard is.

Waar het mij in de analyse van Vers 43 vooral om gaat is de vergissing, die de meeste Schriftuitleggers volgens mij maken door de nadruk te leggen op het verblijven in loofhutten, terwijl volgens het Hebreeuwse woord *הוֹשַׁב* hushav de nadruk zou moeten liggen op de verklaring van de Eeuwige, dat Hij het was die de Israëlieten in loofhutten liet zitten, die zij niet zelf hebben gebouwd. Dáár gaat het om! Als men het vanuit die kant bekijkt, dan gaat het gebod om gedurende de zeven dagen van het feest in loofhutten te vertoeven dieper dan alleen de herinnering aan de slechte leefomstandigheden van hun voorouders in de woestijnperiode, maar dient vooral als een herdenking voor de wonderbaarlijke loofhutten die de Eeuwige voor de Israëlieten heeft klaargezet bij hun eerste tussenstop op weg naar de vrijheid.

Dit komt bijzonder duidelijk naar voren als wij het gebod om in loofhutten te zitten vergelijken met het gebod om een kruik manna in het heiligdom te bewaren. In *שְׁמוֹת* Sh'mot [Exodus - Keluaran] 16:32 zegt Moshe: “*De Eeuwige heeft het volgende bevolen: Er moet één volle omer bewaard blijven voor de generaties die na jullie komen, want zij moeten het brood kunnen zien dat Ik jullie in de woestijn te eten heb gegeven toen Ik jullie uit Egypte leidde!*” **Bahasa Indonesia:** “*Inilah hal yang telah Tuhan perintahkan: Isikanlah seomer penuh dengannya sebagai simpanan bagi generasi-generasimu, supaya mereka dapat melihat roti yang telah Kubuat kamu memakannya di padang gurun, ketika Aku membawa kamu keluar dari tanah Mesir!*” En dan nu weer onze passage: “*Zeven dagen moet u in de loofhutten wonen. Alle ingezetenen van Israël moeten in loofhutten wonen, zodat de generaties na u weten dat Ik de Israëlieten in loofhutten liet wonen, toen Ik hen uit het land Egypte geleid heb!*” (*וַיִּקְרָא*) Vayiq'ra [Leviticus - Imamat] 23:42-43, HSV). **Bahasa Indonesia:** “*Kamu harus tinggal di dalam pondokpondok daun selama tujuh hari. Semua orang Israel asli harus tinggal di dalam pondok-pondok daun, agar generasi-generasimu mengetahui bahwa Aku telah memerintahkan bani Israel tinggal di pondok-pondok daun ketika Aku membawa mereka keluar dari tanah Mesir!*”

Ziet u de parallel tussen beide passages? Beide geboden zijn via Moshe aan de Israëlieten gegeven om de generaties die na hen komen eraan te herinneren dat de Eeuwige hen in de woestijn op wonderbaarlijke wijze voorzien heeft van onderdak en voedsel, toen Hij hen uit Egypte geleid heeft. Beide teksten vertonen derhalve verbluffende overeenkomsten, vooral de zinsneden: *כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל* *ki baSukot hoshav'ti et-b'nei Yis'ra'el* [*dat Ik de Israëlieten in loofhutten liet wonen*] en: *אֲשֶׁר הָאֲכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר* *asher he'echal'ti et'chem baMid'bar* [*dat Ik jullie in de woestijn te eten heb gegeven*]. Evenals *הָאֲכַלְתִּי* he'echal'ti [Ik voedde] verwijst ook *הוֹשַׁבְתִּי* hoshav'ti [Ik plaatste] naar een wonderbaarlijke G'ddelijke daad van welwillendheid. Daaruit blijkt dus, dat het bij het zitten in een suka er niet om gaat, het wonen in loofhutten in de woestijn te herdenken, ook niet in tenten, want dan had de Eeuwige

wel geboden om zeven dagen in tenten te kamperen, maar ter herdenking van het wonder van de G'ddelijke voorziening van loofhutten in Sukot ten tijde van de uittocht, op de late namiddag van deze 15^e Nisan. Tijdens hun eerste tussenstop liet de Eeuwige zijn volk, dat twee dagen eerder nog in slavernij moest zwoegen, na een lange voettocht uitrusten in de schaduw van loofhutten, nog niet in de woestijn, maar niet meer ver daar vandaan.

We kunnen ons misschien afvragen, waar opeens zoveel loofhutten vandaan kwamen, dat er genoeg waren om volgens שמות Sh'mot [Exodus] 12:37 ruim zeshonderdduizend mannen te herbergen, vrouwen en kinderen niet meegerekend. Men zou daarbij kunnen denken aan het wonder van de קיקיון Qiqayon, een rijkelijk schaduw biedende tropische plant, die de Eeuwige plotseling uit de grond liet opschieten zodat Yona volop schaduw had om zijn hoofd koel te houden en daarom ook 'wonderboom' genoemd wordt (יונה Yona [Jona] 4:6). Zo zou HaShem ook op wonderbaarlijke wijze voor een rijkdom aan vegetatie in het gebied gezorgd kunnen hebben om de Israëlieten op grote schaal te beschaduwden. Maar dat denk ik dus niet. Deze vergelijking gaat namelijk niet op. Ten eerste liet de Eeuwige de wonderboom juist opschieten om de suka [loofhut] te vervangen, die Yona zelf gemaakt had, en ten tweede had de Eeuwige het in ויקרא Vayiq'ra [Leviticus] 23:43 zelf over sukot [loofhutten] en niet over schaduwrijke bomen of planten.

Buiten deze ene passage stelt echter verder geen enkele tekst expliciet dat en op welke wijze G'd de Israëlieten in het kamp te Sukot van loofhutten voorzag, maar ik denk eerlijk gezegd ook niet dat het de bedoeling is om erover na te denken hoe G'd de loofhutten voor Zijn volk beschikbaar kon stellen. We moeten het gewoon geloven en hoe Hij het deed doet er niet toe. Misschien stonden de loofhutten er al voor een bepaald doel, misschien was het wel een verlaten legerkamp? Of misschien liet de Eeuwige ze op een wonderbaarlijke wijze vanuit het niets oprijzen, zodat de vluchtelingen eronder konden uitrusten? Als Hij de Schepper van hemel en aarde is en van alles wat leeft, dan zou Hij er toch zeker in kunnen slagen om vanuit het niets loofhutten voor Zijn volk klaar te zetten. Yeshua heeft immers gezegd: *"Bij mensen is dat onmogelijk, maar niet bij G'd, want bij G'd is alles mogelijk!"* (Marcus 10:27). **Bahasa Indonesia:** *"Di hadapan manusia, mustahil, tetapi di hadapan Elohim, tidak, karena segala sesuatu adalah mungkin di hadapan Elohim!"* Daar kon Moshe van getuigen toen hij het verhaal van de woestijntocht vertelde: *"U hebt Zijn macht leren kennen: Hij liet u honger lijden en gaf u toen manna te eten, voedsel dat u nooit eerder had gezien en uw voorouders evenmin. [...] Veertig jaar lang raakten uw kleren niet versleten en zwollen uw voeten niet op!"* (דברים D'varim [Deuteronomium - Ulangan] 8:3-4). **Bahasa Indonesia:** *"Dan Dia telah merendahkan hatimu, membiarkan engkau lapar dan membuat engkau makan manna yang tidak engkau kenal, bahkan leluhurmu pun tidak. [...] Pakaianmu tidaklah menjadi lapuk di tubuhmu dan kakimu tidaklah menjadi bengkak selama empat puluh tahun ini!"* Dus hoewel het wonder van de sukot verder niet specifiek wordt genoemd in de Tora als onderdeel van het verhaal over de uittocht uit Egypte, wordt er in vers 43 van Leviticus 23 bij de instelling van Sukot [het Loofhuttenfeest] wel expliciet naar verwezen, en dat moeten de Israëlieten herdenken door zeven dagen in loofhutten door te brengen!

Sukot - de plaatsnaam

Met deze opdracht om daarmee toekomstige geslachten eraan te herinneren dat de Eeuwige de Israëlieten in loofhutten plaatste toen Hij hen uit Egypte wegleidde, verwees de auteur van deze passage rechtstreeks naar het wonder dat destijds bij de eerste tussenstop plaatsvond. Hij ging er dus van uit, dat de Israëlieten daar daadwerkelijk in loofhutten [sukot] overnachtten en refereerde daar dan ook naar, terwijl de desbetreffende teksten niet letterlijk over loofhutten spraken, maar de pleisterplaats Sukot noemden. Kijk maar naar שמות Sh'mot [Exodus] 12:37. Daar staat: *"De Israëlieten trokken te voet van Ra'am'ses [Raämses] naar Sukot [Sukkot]..."* Dit zijn duidelijk twee plaatsnamen. Dit is in במדבר B'mid'bar [Numeri] 33:5 zelfs nog duidelijker, want daar kan de naam Sukot zeer zeker niet vervangen worden door het woord hutten: *"Nadat de Israëlieten Ra'm'ses verlaten hadden, sloegen ze hun kamp op in Sukot!"* (במדבר B'mid'bar [Numeri] 33:5). Dit vers zegt glashelder, dat ze hun kamp opsloegen in een plaats genaamd Sukot en het is taalkundig volstrekt onmogelijk om te zeggen, dat ze hun kamp in hutten

opsloegen. Hooguit zou men kunnen zeggen dat ze een huttenkamp opsloegen, maar dat staat er niet. In beide teksten is Sukot dus een plaatsnaam ofwel een geografische aanduiding.

Het is derhalve zonder meer denkbaar dat de plaats Sukot genoemd werd omdat G'd daar op wonderbaarlijke wijze de Israëlieten van hutten voorzag waarin ze konden schuilen om ze tegen de elementen te beschermen toen ze Egypte moesten ontvluchten. Net als Ra'am'ses was Sukot dan waarschijnlijk een laat-anachronistische naam die door de Bijbelschrijvers werd gebruikt om een plaats of terrein te beschrijven die deze naam niet droeg ten tijde van het verblijf bij de uittocht. Ik geloof dus niet, dat Sukot een Hebreeuwse versie van de Egyptische naam Tjeku is, maar eerder andersom. Een andere mogelijkheid is, dat er helemaal geen connectie tussen deze beide namen bestaat en dat de naamgelijkenis op toeval berust. In elk geval ga ik ervan uit, dat Sukot niet de reeds toen al bestaande naam van een plaats of district in het land Egypte was, maar dat Moshe het kamp dat ze op de velden opsloegen Sukot noemde vanwege de hutten waarin ze daar schuilden.

Precies hetzelfde zien we namelijk in בְּרֵאשִׁית B'reshit [Genesis - Kejadian] 33:17, en nota bene met dezelfde naam. Daar lezen wij: *“Ya'aqov [Jakob] echter reisde naar Sukot en bouwde er een huis. Ook maakte hij hutten voor zijn vee; vandaar dat die plaats Sukot heet!”* NBG: *“Maar Ya'aqov [Jakob] brak op naar Sukot en hij bouwde zich daar een huis, en voor zijn kudde maakte hij hutten. Daarom noemde hij die plaats Sukot!”* **Bahasa Indonesia:** *“Dan Yakub berangkat menuju Sukot, lalu ia mendirikan rumah baginya, dan dia membuat kandang-kandang bagi ternaknya. Itulah sebabnya dia menyebut nama tempat itu Sukot!”* Is het u trouwens opgevallen dat de plaats in deze tekst al door de schrijver Sukot genoemd wordt nog voordat Ya'aqov die naam aan deze plaats gaf? Als de plaats Sukot in het Overjordanse bij deze naam genoemd werd vanwege de bouw van loofhutten, dan zou een soortgelijke omstandigheid volgens mij ook de naam van de plaats Sukot in Egypte kunnen verklaren.

Sukot - de schuilplaats

Het klopt dus inderdaad, dat de Eeuwige de Israëlieten in loofhutten heeft doen vertoeven bij hun uittocht uit Egypte, maar niet veertig jaar lang, en ook niet **nadat** Hij ze wegleidde, maar **toen** Hij ze wegleidde! Daarna woonden ze nauwkeurig in tenten. Het zitten in een loofhut heeft dus alleen betrekking op het verblijf op deze eerste pleisterplaats, die zich nog steeds in Egypte bevond, en niet op de woestijnperiode daarna, buiten Egypte! Hoe dan ook, op grond van de zinsnede: כִּי בַסּוּכוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: *“Ki baSukot hoshav'ti et-b'nei Yis'ra'el!”* kom ik tot de conclusie, dat de herdenking van G'ds wonderbaarlijke voorziening van loofhutten bij Israël's eerste stopplaats in hun uittocht uit Egypte, die daarom aannemelijk Sukot genoemd werd, de ware betekenis is voor de praktijk van het verblijf in loofhutten tijdens Sukot.

Dit wonder, dat de Eeuwige zelf loofhutten voor Zijn volk heeft bereid om daarin te schuilen bij hun vlucht uit Egypte, herinnert ons ook aan de schuilplaats, die de Eeuwige voor Zijn volk, Zijn bruid, in de woestijn zal bereiden tijdens de Grote Verdrukking zoals geschreven staat: *“En de vrouw vluchtte naar de woestijn, waar zij een plaats heeft, door G'd bereid!”* (חִזְיֹון Chizayon [Openbaring - Wahyu] 12:6, NBG) **Bahasa Indonesia:** *“Dan wanita itu melarikan diri ke padang gurun, di mana dia mempunyai suatu tempat yang telah disiapkan oleh Elohim, agar di sana mereka dapat memberi makan wanita itu selama seribu dua ratus enam puluh hari!”* en waarvan Yeshua gezegd heeft: *“In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen - anders zou Ik het u gezegd hebben - want Ik ga heen om u plaats te bereiden; en wanneer Ik heengegaan ben en u plaats bereid heb, kom Ik weder en zal u tot Mij nemen, opdat ook gij zijn moogt, waar Ik ben. En waar Ik heenga, daarheen weet gij de weg.”* (יֹוחָנָן Yochanan [Johannes] 14:2-4, NBG).

Bahasa Indonesia: *“Di rumah Bapa-Ku ada banyak tempat tinggal, dan jika tidak, telah Aku katakan kepadamu. Aku pergi untuk menyediakan tempat bagimu. Dan jika Aku pergi serta menyediakan tempat bagimu, maka Aku datang lagi dan akan menjemput kamu kepada-Ku, supaya di tempat Aku berada, kamu pun berada. Dan kamu telah mengetahui ke mana Aku pergi, dan kamu telah mengetahui jalannya.”* De schuilplaats wordt in vers 6 van Openbaring 12 aldus genoemd: *“Een plaats door G'd bereid”* en Yeshua heeft gezegd dat Hij heen zou gaan om een plaats voor ons te bereiden. Dit zegt ten eerste iets over de identiteit van Yeshua, namelijk dat Hij G'd zelf is, en ten tweede zegt dit iets over de locatie van onze schuilplaats, namelijk in de woestijn en niet in de hemel zoals velen denken, en ten derde over de wijze hoe

wij daar zullen komen. Yeshua heeft namelijk beloofd dat Hij ons zelf zal komen ophalen en ons daar naartoe zal brengen zoals de Eeuwige ook zelf Zijn volk uit Egypte haalde om hen naar het Beloofde Land te brengen. Het 'vluchten naar' geeft aan, dat wij op onze beurt de bereidheid moeten tonen om daar naartoe te willen gaan zoals ook de Israëlieten bereid waren om Egypte te verlaten op reis naar het voor hen nog onbekende land. Ik durf de reis aan. Gaat u mee?

Werner Stauder